

vaan ottaa kantaa myös tärkeisiin teoreettisiin kysymyksiin. Tällaisia ovat ennen muuta porvarillisen journalismin olemuksen ja tehtävän määrittely suhteessa pääomaan, journalismin puolueellisuus ja kysymys porvarillisen journalismin periaatteista. Näin se tuo uusia ajatuksia "marxilais-leniniläiseen" journalistiikkatieteeseen. Samaa voidaan sanoa niistä ajatuksista, joita Gurjewitsch esittää porvarillisesta journalistista, jota hän tarkastelee hänen asemansa sekä subjektiivisten että objektiivisten aspektien kannalta: journalisti porvariston ideologina ja ideologian levittäjänä.

Dialektisen ja materialistisen tarkastelutavan pohjalta Gurjewitschin onnistuu tuoda esiin olennaista aineistoa journalistien poliittisen ja sosiaalisen roolin ymmärtämiseksi porvarillisissa tiedotusvälineissä - hän ulottaa tarkasteluun jopa radioon ja televisioonkin. Mainittava on myös hänen kehittelensä Marxin ja Engelsin lausumista ideologisen vaikuttamisen menetelmistä. Tarkastelu syventää kehitystä porvarillisen journalismin "manipuloivasta" luonteesta. Kiinnostava on myös jakso, jossa analysoidaan Marxin kritiikkiä Hegelin lehdistönvapauskäsityksestä.

Kirjan avulla on mahdollista paremmin ymmärtää sekä marxilaista käsitystä porvarillisesta journalismista että myös nykyajan porvarillista journalismia. Kaikista Gurjewitschin johtopäätöksistä ja tulkinnoista ei sosialistisen journalistiikkatieteen piirissä vallitse yhteisymmärrystä, minkä tekijäkin tuo esiin. Tällainen on esim. teesi porvarillisen journalismin kaksoisfunktioista.

Jyrki Jyrkiäinen

Reception - kirjallisuudentutkijain taivas?

SEGERS, Rien T. Kirja ja lukija. Johdasta kirjallisuudentutkimuksen uuteen suuntaukseen. Jälkisana Yrjö Varpio. Suom. Lili Ahonen. Tietolipas 97. Helsinki, SKS, 1985. 165 s.

Rien T. Segers (s. 1947) on Hollannin Yrjö Varpio, länsisaksalaisen reseptioestetiikan ja -historian maahantuoja ja profeetta myös vierailta mailla. Hänen asemapaikkansa on Groningenin yliopisto, mutta hän on saanut tieteellistä jatkokoulutusta myös Yhdysvalloissa sairastumatta kuitenkaan sen paremmin uskritiikin kuin dekonstruktion tartuntaan. Sen sijaan komparativismi sikäläisenä muunnelmana, pyrkimyksenään olla yleinen kirjallisuustiede, on jättänyt hänen ajatuksiinsa jäljen: unelman luoda reseptioestetiikasta kirjallisuustieteellinen perusteoria eli kaikenkattava yleisteoriat, joka kaikkien maiden reseptionistien kansainvälisenä projektityönä paljastaa eri kirjallisuuksien yhteiset ja erottavat piirteet.

Nuoren hollantilaistutkijan tieteenutopia on saanut sisältöä myös videoajan tekniikan ihmeistä, sillä hän haluaisi eliminoida ihmisen kaunokirjallisia tekstejä lukevan kirjallisuudentutkijan roolista ja samalla tieteellistä teos- ja tekstianalyysinkin jonkinlaisen "deus ex machina reception" -vastaanottokoneen avulla. Segers kirjoittaa (s. 40):

"Niin kauan kuin ihmiset (eivätkä esim. tietokoneet) lukevat kaunokirjallisia tekstejä, kirjallisuudentutkijaa tulee ohjaamaan hermeneuttinen elementti, koska myös tutkijan on tehtävä artefaktista esteettinen objekti ennen kuin hän voi muodostaa tekstile merkityksen. - Reseptiotutkimuksessa pyritään subjektiivinen elementti eliminoimaan tieteellisestä tekstinomaksumisprosessista mm. siten, että tutkimuksen kohteena on ulkopuolisten tekstintulkinta. Tieteenharjoituksessa on ulkopuolelta tehty havainnointi ja prosessin kuvaus asetettava subjektiivisten havaintojen kuvauksen edelle."

Rien T. Segersin ajatusten mukaan

reseptioestetiikan ja -historian matkalla kohti muutoutumista tositieteelliseksi sanataiteen perusteoriaksi aputieteinä voivat toimia semiotiikka, (kirjallisuus)-sosiologia ja (kirjallisuus)psykologia.

Suuruudenhullu reseptio

Kirja ja lukija on Segersin vastasuomenettu suppea johdatus reseptionistien kirjallisuustieteelliseen ajatteluun. Se näyttää olevan kirjallisuuskäsitykseltään yhtenevä kirjallisuuden semiotiikan kanssa: sanataide käsitetään viestinnälliseksi prosessiksi. Kuitenkin reseptionistien huomio kohdistuu vastaanottoon ja lukijan reaktioihin. Määritelmän mukaan tutkimuskohde on fiktiivisten tekstien vaikutus ja vastaanotto sekä historiallisessa että nykyisessä kontekstissa.

Suuntaus myös haarautuu reseptioestetiikaksi ja reseptiohistoriaksi, jotka kumpikin käsittävät vaikutuksen ja reseption tutkimuslohkon. Avainsana reseptio saa useita määrittelyjä, joiden jälkeenkin se jää hämäräksi, koska sitä käytetään kaksinaisesti. Laajassa merkityksessä se tarkoittaa yleensä tapaa, jolla lukija omaksuu tekstin, eli kaikkea kirjallisuuden vastaanottoon liittyvää kattavana yläkäsitteenä. Suppeassa merkityksessä se liittyy lukemiseen ja tulkintaan erottaen lukijasta määräytyvää konkretisaation elementtiä, melko spontaania yksilöllistä tekstin konkretisaatiota, joka on tiiviimmässä yhteydessä lukijaan kuin tulkinta, tekstin selittäminen.

Reseption lisäksi avainkäsitteitä ovat **odotushorisontti** ja **avoin kohta**, joista edellinen viittaa kulloisenkin ajankohdan kirjallisuuskäsityksiin ja odotuksiin, jälkimmäinen sanataideteoksen rakenneominaisuuksiin. Suuntauksen aloittajista Hans Robert Jauss on puuhannut reseptiohistorian ja odotushorisonttien parissa, Wolfgang Iser käsitellyt kaunokirjallista viestintää tekstien rakenteen ja vaikutuksen kannalta. Avoimet kohdat ovat hänen mukaansa ominaisia sanataideteoksille. Ne ovat tekstin kohtia, joissa tietoa annetaan tarinan kannalta niukasti tai ei lainkaan, niin että lukijan täytyy vastaanottaessaan täydentää ne. Hän on avoimen kohdan käsitteen lisäksi tuottanut toisenkin reseptionistien tärkeän termin **implisiitti lukija**, tekstin sisään rakennetut lukijan asemat (avoimet koh-

dat on täydennettävä tekstin rakenteen edellyttämällä tavalla).

Kun myöhemmistä reseptionisteista mm. Jos Hoogeveen on funktionalistista reseptioeteoriaansa kehitellessään päätynyt rajaamaan tutkimuskohteen vain kirjallisuuden lukijaan, niin Segersille se ei riitä. Hän tahtoo tutkia koko sanataidetta viestinnällisenä ja historiallisena prosessina nähden sen perusteorian, joka laajenee korvaamaan kaiken entisen kirjallisuustieteellisen ajattelun joko eliminoiden sen vanhentuneena tai osia siitä itseensä eklektisesti nitoen.

Samaan tapaan kuin keskeisten käsitteiden (reseptio, odotushorisontti, avoin kohta) määrittely ei pidä käytännössä paikkaansa, **Kirjan ja lukijan** loppuun päästyä ei myöskään vastaanottoon rajattu tutkimuskohde enää pidä paikkaansa, vaan on kaikkea. Kyynikkona voisi todeta, että reseptionisteja vaivaa nykyvaiheessaan suuruudenhulluus niin tutkimuskohteen, teoriamuodostuksen kuin metodin osalta. Kaiken kattavassa taivaunelmassaan heidät voi hyvinkin rinnastaa niihin nuoriin kirjallisuuden lukijoihin, joista käytetään sattuvaa nimitystä "ahmimisikäiset".

Kierre itsensä ympäri

Kirjallisuustiede on vanha ja eklektinen tiede. Se ei voi tulla toimeen vain omillaan vaan on aina omaksunut muiden tieteiden ajattelua ja käsitteitä. Vastaanottoestetiikka ja -historia on sen sukupaan kiinnostava lisäverso. Sen ongelmana näyttää olevan perinteiselle kirjallisuustieteelle ominainen pinnallisuus. Hätäisesti ahmittu muiden tutkimussuuntien tieto vie ohi varsinaisen maalin: agitatioon niitä vastaan ja sangen runollisiin ajatuskulkuihin. Oman teoriamuodostuksen, käsitteistön ja metodin erittelevän kehittämisen ja oman tutkimuskohteen tutkimisen sijasta tuotetaan poikamaisia provokaatioita milloin kirjallisuushistoriaa, milloin teosanalyysin eri tapoja, milloin semiotiikkaa tai kirjallisuussosiologiaa kumoten.

Reseptiohistorian ongelman ydin on puuttuva historiankäsitelmä, sillä sanataiteen sisällä liikkuva kronologia ei ole historiaa. Ongelmallisinta kirjallisuuden tutkimuksen kannalta on itsensä sanataiteen syrjäyttäminen tutkimalla "kirjal-

lisuutta kirjallisuudesta", varsinkin jos vakavasti halutaan ottaa haltuun koko kaunokirjallisen viestinnän problematiikka. Lukijoiden kirjallisuushistorian kirjoittaminen jää kyllä ikuisiksi haaveeksi, ellei kirjoittaja tiedä, miten se käytännössä tehdään.

Näyttää siltä, että emansipatorinen paine laidoilla on niin kova, että reseptionistit nykyvaiheessa - varsinkin vedotessaan kirjallisen elämän suureen kollektiiviseen voimaan: lukijoihin - vetävät taikasanansa alle uteliaita ja aktiivisia lähisuuntausten edustajia, ikään kuin tilapäisesti monoliittistaen kirjallisuuden teorioiden ja tutkimustapojen moninaisuuden. Näin käy aina ekspansion vaiheessa, mutta tuskinpa esim. kirjallisuussemiotikot tai -sosiologit niin kilttejä ovat, että noin vain tyytyvät aputieteelliseen asemaan. Varsinkin kun molemmilla mainituilla suuntauksilla on vakiintunutta teoriaa, käsitteistöä ja metodiikkaa paljon jäsentyneemmässä, eritellymmässä ja systemaattisemmassa muodossa jakaa reseptionisteillekin asti. Tosin kummankin uutuudenviehätys on vähäisempi. Syy ei ole iässä, sillä kaikkien kolmen läpimurto kirjallisuudentutkimuksen tuulettajina tapahtui kuusikymmenluvulla. Ne ovat siten nykyisten kirjallisuudenopiskelijoiden kanssa melkein samaa sukupolvea.

Reseptionistien työmaa olisi vastaanoton ongelmassa, elleivät kirjallisuussosiologit ja semiotikot tee sitäkin paremmin viestintäteoriaan perehtyneinä ja empiirisempinä. Muun tekevät komparatistien ja kirjallisuushistorioitsijoiden kanssa moninaiset teosanalyttikot. He tietävät jo, ettei taivaaseen niin kovin helposti pääse - josko sitä onkaan, ainakaan minkään kaikenkattavan perusteorian muodossa. Parissa vuosikymmenessä kirjallisuustieteessä voi tapahtua paradoksi, niin kuin nyt reseptionistien kierre itsensä ympäri: he lähtivät liikkeelle mm. uuskritiikin kritiikistä kieltäen sen kuvitelmat sanataideteosten ainoan oikean merkityksen paljastamisesta ja ovat päätyneet julistautumaan ainoaksi oikeaksi tavaksi tutkia kirjallisuutta. Sellaistako on tiede?

Marja-Leena Palmgren

kirjallisuutta

HEIKKINEN, Jarmo

Oulu-radion kuuntelu Oulun seudulla. - Hki : Yleisradio, 1985. - 63 s. : taul. - (Suunnittelu- ja tutkimusosasto, Sarja B, ISSN 0357-5179 ; 4/1985).

Tiivistelmä tutkimuksesta: Oulu-radion kuuntelu ja merkitys Oulun seudulla. - Oulu : Oulun yliopisto, 1984. - (Pohjois-Suomen tutkimuslaitos, sarja C ; 57).

ISBN 951-43-0371-7

HEINONEN, Markku

Sosiaalisen Aikakauskirjan lukijatutkimus vuonna 1984. - Hki : Sosiaali- ja terveysministeriö, 1985. - 38 s. - (Tutkimusosasto, julkaisuja, ISSN 0426-2484 ; 1985:5).

Tiivistelmä tuloksista lehdessä: Sosiaalinen Aikakauskirja 78(1985)1, s. 45-46.

ISBN 951-46-8578-4

HEMANUS, Pertti

"Henkilökohtainen ongelma" eli uusmoralismi, alkoholi ja joukkotiedotus. - Hki : A-klinikkasäätiö, 1985. - (5), 222 s. : kuv. - Tutkimuksia, selvityksiä, raportteja ; 1/1985).

HEMANUS, Pertti

"Henkilökohtainen ongelma" joukkotiedotuksessa. I : yhteiskuntateoriasta A-klinikkoiden kokemuksiin. - Alkoholipolitiikka 50(1985)2, 63-69.

KYTÖMÄKI, Juha

Television lastenohjelmien uusinoista, kausivaihteluista sekä lasten videonkatselusta. - Hki : Yleisradio, 1985. - 16 s. + liitt. : taul. - (Suunnittelu- ja tutkimusosasto, Sarja B, ISSN 0357-5179 ; 5/1985).

ISBN 951-43-0373-3

NORDENSTRENG, Kaarle (toim.)

60 vuotta toimittajakoulutusta. - Tampere : Tampereen yliopisto, 1985. - (4), 122 s. + liitt. : taul. - (Tiedotusopin laitos, julkaisuja, sarja C, ISSN 0358-4593 ; 7/1985).

ISBN 951-44-1746-1

OJALA, Ari (toim.)

Lehtikuvaaja 1985 : vuoden lehtikuvat